

[SPEAKER_00]

Du hører nå en podkast fra Universitetet i Stavanger.

[SPEAKER_01]

Da er det en ny episode av podkasten 'Tid for lesing' som du ironisk nok skal høre på.

Men i dag skal vi snakke om skolebiblioteket.

Da har vi med oss, i et interkommunalt samarbeid.

Ingeborg Anly, som er biblioteklærer ved Nortvet skole.

Og Monica Gundersen-Mitchell, som er førsteamanuensis i lesevitenskap ved Nasjonalt lesesenter.

Og han som skal snakke med de to, han heter Bjørn Olav Skjæveland.

Du brenner for skolebiblioteket, Ingeborg.

Hvorfor er skolebibliotek viktig akkurat nå?

[SPEAKER_03]

Skolebiblioteket er kjempeviktig akkurat nå, fordi vi ser at elevenes leseferdigheter og lesekompetanse synker.

De er heller ikke spesielt interessert i å lese.

Så det at vi har et skolebibliotek som kan bidra til å øke interessen for lesing og bistå lærerne i arbeidet, det er superviktig.

Og i hvert fall i levekårsutsatte områder så er det kanskje det mest kraftfulle tiltaket for å utjevne forskjellene.

[SPEAKER_01]

Enig i dette, Monica?

[SPEAKER_02]

Ja, det er jo akkurat som Ingeborg sier, at skolebiblioteket har alltid vært viktig, men kanskje særlig nå, når vi ser de siste tallene fra en storskalundersøkelse på tiåringene, der de svarer at de ikke er så interessert i lesing lenger.

Det er et stort fall, og vi havner faktisk nederst av 65 land når det gjelder leseinteresse.

Så det er noe med holdninger til lesing som vi må jobbe med.

Og da er skolebiblioteket en viktig arena.

[SPEAKER_01]

Ja, for når vi er på bunnen av leselystbarometeret, så er vi heller ikke spesielt gode på selve lesingen.

Og det er vel naturlig å tenke at dette henger sammen?

[SPEAKER_02]

Ja, det er det.

For det er ikke bare interesse og lyst, men det er òg faktisk ferdigheter.

Vi ser òg at det er et dropp i ferdigheter, leseferdigheter, og da er det særlig leseforståelse en tester i.

PISA og PIRLS bl.a.

Det å lete og finne informasjon i tekster og forstå tekstene.

Der ser vi òg at pila peker nedover.

Det må vi gjøre noe med, for på sikt kan det få konsekvenser.

[SPEAKER_01]

Ingeborg på Nortvet, hvordan var skolebiblioteket da du ble ansatt for to år siden?

Og hvordan er skolebiblioteket nå?

[SPEAKER_03]

Da jeg ble ansatt for to år siden var skolebiblioteket hos oss et rom med bøker.

Og det var det det var.

Det var en opphopning av veldig mye gamle bøker, det var spespedmateriell, det var lærernes gamle greier som sto der.

Bøkene sto tett i tett, det var ikke organisert på noen spesielt barnevennlig måte.

Så det var ikke et særlig levende rom.

Det var ingen som brukte det i noen særlig grad heller, verken elever eller lærere.

Det sto egentlig der.

[SPEAKER_01]

Hva gjorde du da?

[SPEAKER_03]

Ja, hva gjorde jeg da?

Da bretta jeg opp ermene og passa på mens vi hadde container på skolen.

Jeg tror jeg kasta over 4000 bøker.

Sorterte alle bøkene etter sjanger.

Passa på å gjøre det innbydende og barnevennlig.

Og så kjøpte jeg bøker for 150 000 kroner, så vi har ny norsk og ny litteratur for barn i 1.til 7. klasse.

[SPEAKER_01]

150 000 kroner i bøker, noen har jo et skolebibliotek som er en kasse?

[SPEAKER_02]

Noen har skolebibliotek som en kasse, og det er jo ikke et bibliotek.

Det er en kasse med bøker.

Et bibliotek er et levende sted fullt med aktive lesere, aktiviteter og masse litteratur å velge mellom for elevene.

Da trenger vi òg ny litteratur.

Vi har gode, gamle klassikere. 'Brødrene Løvhjerte' er fremdeles en flott bok.

Men vi må gi ungene våre den nye litteraturen.

Det blir laget utrolig masse ny, god litteratur som elevene må få tilgang til.

Som tar opp i seg tida vi lever i. De problemstillingene som er aktuelle nå.

Og vi har ikke et valg der, faktisk.

Så vi må det.

Så det at de har kjøpt inn bøker for den summen med penger, er jo helt fantastisk.

Og selvfølgelig ... Jeg vet at det finnes lærere som har et

samarbeid med folkebibliotek, får en kasse med bøker levert.
Fordi skolebiblioteket ikke er oppe og går og faktisk bytter ut
denne kassen og bruker tid på å lese med elevene inn i klasserommet.
Men det er alltid avhengig av den enkelte lærer.

Da kan du jo velge det vekk, eller å gjøre det som noen gjør.

Absolutt minimumstilbud til elevene, men det er jo ikke et
skolebibliotek.

Det er bare lesingen i klasserommet.

Og skal vi ha et levende skolebibliotek, så trenger elevene bøker.

Og de trenger å se andre som leser.

De trenger rommet.

Og de trenger en bibliotekar som er informert om hvilke bøker som
kommer.

Så vet de at ... 'Nå har det kommet en ny bok i den serien som du er
så glad i.'

'Så her har jeg lagt den av til deg.'

Den formidleren som kan snakke med elevene, som har en annen rolle
enn læreren i klasserommet, som har tid til å oppdatere seg, det
fortjener elevene.

Det er synd at det er så store forskjeller i landet.

[SPEAKER_01]

Det er jo lovfesta i opplæringsloven at du skal ha et
skolebibliotek, men ikke nødvendigvis hvordan det skal være.

[SPEAKER_02]

Nei, du skal bare ha tilgang til et bibliotek.

Og tilgang kan tolkes veldig bredt og vidt.

Og det er ingenting i loven som sier noe om at det skal være på
skolen heller.

At det skal være bemanna.

Ingen krav til innholdet.

Og dermed er det opp til den enkelte skole hvordan det blir, om det
blir prioritert, om det er et bibliotek i det hele tatt.

Og det skaper jo store forskjeller.

[SPEAKER_01]

Nå har dere et levende bibliotek på Nortvet.

Burde det vært standardisert, Ingeborg, sånn at ikke forskjellene
var så store at du brukte 150 000 på bøker og noen hadde en kasse?

[SPEAKER_03]

Ja, det syns jeg absolutt.

Jeg syns alle barn burde ha tilgang til et bemanna skolebibliotek.

Og at man ikke har skjønt at det er kanskje det som er nøkkelen for
å få opp leseferdighetene, det syns jeg er litt rart.

For vi kan se på utlånsraten hos oss, tilgang gjør jo noe med
leselysten.

Når man har mulighet til å låne bøker, så gjør barna det.

Så de som sier at barn ikke er interessert i å lese, de har ikke
sett statistikken vår.

For det er tilgang gjør at barn låner og leser.

[SPEAKER_01]

Men hvordan har utviklingen vært på disse to årene i leselyst og utlånsrate hos dere, og hva gjorde du for å få det til?

[SPEAKER_03]

Du, den er i hvert fall firedoblet på de årene.

Det er den helt klart.

Og det vi har gjort, er at vi har forpliktende samarbeid med alle klasser på hele skolen.

De har en fast timeplanlagt time som de har enerett på biblioteket, og da kommer de med læreren sin.

Og da er det faste ting som skjer hver gang.

Det er formidling av litteratur, de får låne bøker, og de leser selv.

Det er helt fast hver uke for alle våre elever.

[SPEAKER_01]

Og det har ikke vært vanskelig å selge inn konseptet skolebibliotek hos lærerne på skolen?

[SPEAKER_03]

Nei, det har ikke vært vanskelig i det hele tatt.

Jeg tror de fleste lærere syns det er ganske deilig at det er en person som har det overordna ansvar for leseglede og leselyst, og som de kan samarbeide og sparre med når det kommer til valg av litteratur.

Altså disse tingene her som kan være litt vanskelig for den enkelte lærer å ha oversikt over.

Det tror jeg de syns har vært ganske kjærkomment, egentlig.

Så er det klart at vi har jo ikke fått noe særbevilgning til biblioteket hos oss, det er en prioritering.

Og når man prioriterer noe så sterkt, så er det jo andre ting som må vike.

Men jeg tror de fleste lærere ser på barns lesekompetanse som nøkkelen, at det er faktisk av de viktigste tingene vi holder på med.

Så nei, det har ikke vært noe stor diskusjon rundt akkurat den pengebruken hos oss.

[SPEAKER_01]

Skolebiblioteket kan òg benyttes i lesing i fag?

[SPEAKER_02]

Absolutt.

Det er ikke bare det at elevene må komme på biblioteket på skoler, sånn som Nortvet skole.

Når en får til et godt samarbeid mellom lærerne og skolebibliotekaren, så flytter bibliotektilbud inn i klasserommet med at bibliotekaren blir en ressurs for læreren som kan tipse om Tekster som er gode å ha i undervisningen.

Du har temaer i naturfag som kan være fine å illustrere med.

Skjønnlitterære tekster, fagtekster, deler av tekster.

Som kan brukes for å gjøre temaet de skal ha om, mer interessant og mer spennende.

For disse barnelitteraturskaperne er jo enormt gode i å formidle

fagstoff.
Spennende og relevant.
Og forståelig, ikke minst.
For store og små.
Så det går et samarbeid begge veier.
Men det som Ingeborg sier, at det handler jo om prioritering.
Og her er det jo ledelsen som må på banen.
Skoleledelsen må prioritere skolebiblioteket for de skolene som ikke har et bibliotek, eller kanskje bare et rom med bøker.
Så handler det om prioritering.
Og det er selvfølgelig vanskelig for rektor, men på sikt så får en igjen for det.
En må sette av en som har ansvar for biblioteket.
Eller så blir det opp til den enkelte lærer å ta seg inn på biblioteket i lag med klassen sin.
Eller det som er der.
Og da blir det ikke brukt på samme måte.
Det sier jo all erfaring.

[SPEAKER_01]

Men jeg vil jo tippe at da er det en eller annen skoleleder som sier det er vel og bra, men jeg må ha penger til en norsklærer, en matematikklærer og en vikar i fransk.
Hva sier du til de da, Ingeborg?

[SPEAKER_03]

Da peker jeg på i hvert fall hva en spespedtime koster i året.
Det er ganske mye.
Man får mye penger eller mye bøker for det den spespedtimen koster.
Og en time på skolebiblioteket har potensielt nedslagsfelt for alle elevene på hele skolen.
I vårt tilfelle er det 400 elever som kan ha nytte av den ene timen.
Så min stilling er satt sammen av litt merlæring, litt spesped, litt timer her og der som er samla sammen.
Så det er ikke noe ekstrabevilgning eller noe sånt i min stilling.
Det er rett og slett en prioritering fordi vi trengte et leseløft på skolen hos oss, og det har vi fått.

[SPEAKER_01]

Hvor mye tid bruker du på å sette deg inn i hva slags litteratur som er tilgjengelig for barn og unge nå, for å lokke dem inn i noe interessant?

[SPEAKER_03]

Jo, det bruker jeg ganske mye tid på, men det gjelder jo også å finne noen som er litt nerdete fra før av, da, ikke sant.
Som gjør dette med stor glede.
Sånn som jeg har alltid lest mye barnebøker og ungdomsbøker, synes det er gøy og spennende.
Og oppdager det også sammen med elevene, for det som er også veldig fascinerende, senest i dag så kommer de med lapper over nye bøker som de har oppdaget som de har lyst til å lese, så jeg har jo barna med på laget.
De hjelper meg å holde meg oppdatert, og det skjedde ikke første

året.

Dette har kommet etter hvert.

De forventer at vi skal ha det nyeste.

De tipser meg om bøker, de vil gjerne komme og diskutere bøker med meg.

Det er ganske fascinerende å se.

Når man rett og slett har greid å bygge en lesekultur på skolen hvor man snakker om at bøker er viktig, man holder det opp som noe viktig, da elevene responderer på det rett og slett, og det er ganske fint.

[SPEAKER_01]

Du er lærer på en skole der majoriteten snakker et annet språk hjemme.

Hvordan har dere på biblioteket jobbet med det?

[SPEAKER_03]

Jeg bruker mye tid i formidlingen på ord og begreper, altså ting de trenger å vite på forhånd før de ...

Ha noe konkrete, forklare ting, og så er det selve formidlingen.

Nå skal det jo sies at skjønnlitteratur gir jo tilgang til en opplevelse, en følelse, en stemning.

Som man ikke nødvendigvis behøver å forstå hvert eneste ord for å ha god utbytte av.

Men vi forklarer nøkkelbegrepene.

Og jeg bruker skolebiblioteket som arena for språkopplæring.

Bruker mye tid på det.

Men først og fremst så tenker jeg at det er mengdetreningen som de elevene får.

De som kanskje ikke nødvendigvis har med seg en sterk lesekultur fra hjemme, de må vi tilføre på skolen, vi må kompensere for det.

Og så snakker jeg med foreldrene på alle foreldremøter, viktigheten av deres bidrag inn her.

Fordi de vet kanskje ikke selv hvor viktig det er, fordi det ikke har vært viktig i deres kultur å lese for barna da.

[SPEAKER_01]

Og det er mange norske ord.

Jeg sjekket Språkrådets nettside.

De anslår at det iallfall er godt over 300 000 forskjellige norske ord.

Men når vi snakker, så bruker vi gjerne bare 5000-6000 av dem.

Så det litterære språket er helt annerledes, og derfor viktig.

[SPEAKER_02]

Det er det det er, og det er et viktig poeng når jeg underviser.

Og nettopp det å lese gir oss tilgang til fortellinger, fakta, informasjon, og i det får vi et rikere språk.

Jeg drar alltid fram noen eksempler der ... Det er en bildebok for barn, men der ...

Der tantene til Garmann kommer på besøk med gikt og brokk og fyrstekaker.

Det er ikke så ofte det er ord som dukker opp i vokabularet til 6-åringer eller 10-åringer, men i litteraturen skjer det.

Så vi får tilgang til et språk, og på sikt utvider vi språket vårt. Og jo mer ord vi kan, jo større vokabular vi har, jo mer forstår vi.

[SPEAKER_01]

Fyrstekaker er undervurdert.

Men gjerne ikke hos ungdommen.

De vil kanskje ikke innse det.

Ingeborg, elevene som bruker biblioteket, de har fått et eierforhold til det?

[SPEAKER_03]

Vi har ikke bråk og hærverk på biblioteket hos oss.

De føler at det er sitt bibliotek, det er vårt bibliotek, vi som går på Nortvet.

Vi er så heldige at vi har dette biblioteket, og det passer de veldig på.

Jeg tror den indre justisen i elevgruppa hadde blitt ganske streng hvis noen hadde prøvd å ødelegge eller tulle der.

Så lite ødelagte bøker, lite bøker som blir borte, stor interesse for elevene for å opprettholde biblioteket som et tilbud, og det er veldig nydelig å se.

[SPEAKER_01]

Hvis du nå er lærer og jobber på en skole som ikke har et så flott og velfungerende skolebibliotek som dere f.eks.

har på Nortvet.

Hvordan vil du da som lærer angripe den situasjonen, Ingeborg?

[SPEAKER_03]

Det begynner å slutte med ledelsen, det gjør det jo.

Du er nødt til å ha en ledelse som er villig til å satse på det.

Og skolen er jo egentlig litt sånn ribba for tekster etter hvert.

Fordi altså nå har man en iPad uten noen ting på.

De på skolen hos oss har ikke skolebøker på mellomtrinnet, så hvor skal tekstene komme fra?

De må jo i hvert fall komme fra et skolebibliotek, hvis man ikke har noen ting annet.

Skoleledere er vel egentlig mest opptatt av resultater.

Og når resultatene synker, og leseglede synker, så må man gjøre noen tiltak for å kompensere.

Og jeg tror det er veldig vanlig at man, når man ser at resultatene er dårlige, at man går inn og gjør veldig mye på den tekniske siden av lesing, men det man risikerer hvis man bare driver med avkoding og stavellesklapping, da dreper man jo norskfaget.

Så man må også ha fokus på leseglede og skjønnlitterære opplevelser.

At de to tingene balanserer.

Og det tror jeg jeg ville snakket litt med en skoleledelse om.

At man får ikke lystlesere av å bare jobbe med de tekniske sidene.

Det er begge deler som må til, da.

[SPEAKER_01]

Og det er nok av eksempler fra forskningen på at det å lese bare litt hjelper betydelig.

[SPEAKER_02]

Vi har flere studier, men særlig én studie som jeg ofte viser til selv når jeg har undervisning og forelesninger, er fra Finland, der de fulgte 2500 barn i hele grunnskolen og undersøkte leseferdigheter på gitte perioder, samtidig som de stilte spørsmål om hvor masse de leste på fritida si.

Og for de som hadde lik leseutvikling på mellomtrinnet, men sprik på ungdomstrinnet, så var spriket knytta til hvor mye de leste på fritida.

De som hadde best utvikling på ungdomstrinnet, oppga at de leste mer på fritida enn de som ikke hadde det.

... og det var særlig papirbøker, kom fram, at det hadde en effekt. Så der er det en stor studie som fulgte dem over så lang periode, som viste det.

Så har vi jo de andre storskalaundersøkelsene òg, som PISA og PIRLS. Men ja, det er dokumentert for ... Når vi har knekt lesekode og begynner å lese i første klasse, og andre klasse er den første starten, er i gang, så trenger vi å lese.

Vi trenger å komme i gang med lesingen og lese masse for å automatisere det og bli gode lesere.

Og vi trenger å lese variert litteratur.

Noe bestemmer jo læreren i undervisningen.

Men på biblioteket skal de jo velge sjøl.

Og da må vi jo ha bøker som gjør at de kan ha noe å velge mellom.

Men jeg må bare si en ting til det som Ingeborg òg sa der, med ledelsen.

Det er jo det som er utrolig viktig, at det er ledelsen som ...

Altså, det må være forankra i ledelsen.

Ledelsen må ha lyst.

Og vilje og ønske om å utvikle biblioteket.

For er ikke ledelsen med, så er det veldig vanskelig å få til.

Så de må prioritere, de må ansette.

Og så må en ha en god, rett person i jobben òg.

Som er god å formidle og som får til.

For en kan ha et bibliotek, en kan ha en biblioteklærer eller en bibliotekar.

Men det må òg være et samarbeid mellom lærerne og bibliotekaren.

Og det òg er jo ikke gjort på kort tid.

Det er flere faktorer som virker sammen.

På skolebiblioteket blir det synlig at lesing har en verdi.

De fysiske bøkene er viktige å se.

Snu dem som de har gjort på Nortvet med framsida ut, som appellerer.

Ikke alle elever som blir fanga nødvendigvi, alene bak en bok ... Så det å jobbe i klasserommet òg, lese felles, ha noe høytlesing ...

Det er mange elever som trenger hjelp for å komme i gang med lesingen.

En må finne den retta boka til dem, som gjør at de hekter seg på, skaper en interesse.

Så det å få til et godt samarbeid mellom lærere og skolebibliotekarere er enormt viktig.

For sammen så kan de ... Ja, få til gode ting for den enkelte elev.

[SPEAKER_03]

Skolebiblioteket har et enormt potensial som et psykososialt rom på

skolen.

Ved at det er en voksen som alle elevene har en relasjon til.

På det skolebiblioteket gjør jo det at i perioder hvor skolegården er vanskelig, hvor klasserommet er vanskelig, så er skolebiblioteket et sted der hvor mange kan føle en tilhørighet.

Det er også et argument hvis man trenger å motivere skoleledelsen til å bruke penger.

Det kan ta brodden av mange konflikter, mange behov for assistenter, ved at man har et sånt sted for elever som strever i perioder.

Sånn fungerer i hvert fall skolebiblioteket hos oss, og det syns jeg også er en viktig side av skolebiblioteket, som kanskje er litt på siden av selve lesingen, da.

[SPEAKER_01]

Da sier vi takk til Ingeborg Anly, som er biblioteklærer ved Nortvet skole, og Monica Gundersen-Mitchell, hun er førsteamanuensis i lesevitenskap ved Nasjonalt lesesenter.

Han som har snakket med disse, og som ikke har så god greie på noe av det de har snakket om, han heter Bjørn Olav Skjæveland.

[SPEAKER_00]

Du har hørt en podkast fra Universitetet i Stavanger.